

'DJURENS FRIGÖRELSE'

(Kolumn ÅU 8.2.96)

Lars Hertzberg

Vår tids djurskyddsaktivister med sina attacker på pälsfarmer, mordbränder och mordhot kan verka förvånande i sin fanatism. Vad än man anser t ex om pälsdjursnäringen verkar proportionerna ha blivit förryckta. Det är nästan som om det var fråga om att rädda barn från tortyr.

En tänkbar förklaring är att dessa aktivister förläst sig på dåliga filosofer. Det har uppstått en ny bransch inom filosofin, 'tillämpad etik', inom vilken man vill erbjuda människorna anvisningar om hur de ska tänka eller leva. Den här verksamheten har en s.k. social beställning, och den har lockat till sig personer som rent ut sagt sett sin chans att utnyttja allmänhetens moraliska bekymmer för egen vinning och berömmelse. De är vår tids sofister. (Härmed vill jag inte förneka att branschen också har vissa allvarligt sinnade utövare.)

En grundidé för många av dessa filosofer är att alla våra ställningstaganden bör kunna motiveras rationellt, i termer av konsekvens eller nytta. Ska man behandla människor och djur olika så måste man kunna motivera detta med hänsyn till objektiva skillnader. Är det förmågan att känna smärta som är avgörande? I det avseendet är många av djuren lika oss människor. Eller är det förmågan att tänka som är det viktiga? Den saknas ju hos spädbarn, dementa och gravt utvecklingsstörda, och i så fall borde vi behandla dem som djur. En amerikansk representant för branschen har nått herostratisk berömmelse genom att hävda, att det inte finns några förnuftiga invändningar mot att döda barn upp till sjuårsåldern, eftersom de saknar något han kallar 'självmedvetande'.

I själva verket behövs det ingen teori för att vi ska inse att den som är grym mot ett djur *är* grym mot ett djur.

Hur är dessa tankerörelser möjliga? Både de som vill utvidga gränserna för det mänskliga och de som vill krympa dem är, tror jag, offer för samma sjukdom som Raskolnikov i

Dostojevskijs 'Brott och straff'. Han fick för sig att han kunde gagna sina medmänniskor genom att ta livet av en motbudande gammal pantlånerska som levde på ockerräntor. När han väl fått idén kunde han inte bli kvitt den: han såg inga rationella invändningar mot mordet. Han var fången i rationalitetens skruvstäd. Följdriktigt störtar han sig i fördärvet.

Lika förhåller det sig av allt att döma med vår tids djurskyddsaktivister. De drivs knappast av ett personligt engagemang för enskilda djur - i så fall skulle de troligen inte ha skrämt livet av pälsrävarna. Det som engagerar dem är behovet att bevisa sin rationalitet inför sig själva. (Och kanske behovet av att ha något att göra - som om det inte fanns andra, verkligt angelägna problem i vår värld som krävde ingripande.)

*

I Konstsamfundets flaggskepp fördes det under senaste höst en debatt om skäktning av slaktdjur, alltså om den judiska och muslimska metoden att skära av halspulsådern innan djuret bedövas. Debatten uppvisade i sällsynt hög grad de drag som gör så många tidningsdebatter beklämmande. De flesta som deltog i den hade tydligen inget annat syfte än att anmäla sina åsikter, medan det var få som gjorde ett allvarligt försök att tänka sig in i motpartens syn, eller som ens frågade sig vilka argument som skulle kunna tänkas övertyga dem som tänkte annorlunda. Detta gäller främst skäktningsmotståndarna, som ju var i majoritet.

TV-Nytt drog sitt strå till stacken genom att gång på gång visa samma dunkla filmstump av en skäktning. För att budskapet skulle gå hem varnade man i förväg tittarna för att filmen kunde vara obehaglig för känsliga personer. Däremot visade man inte, för jämförelsens skull, scener från en vanlig slakt. TV-Nytt utmärkte sig också genom att använda termen 'ritualslakt' trots att Mikael Enckell hade förklarat hur vilseledande och styrande termen är.

Men också Karmela Liebkind kunde ha resonerat effektivare när hon kallade argumenten mot skäktning antisemitiska. Jag tror att de hon kritiserade kände sig oskyldigt anklagade. Allt de hade talat om, ansåg de, var att denna slaktmetod var plågsam för djuret, och det är ju inte antisemitiskt. (I denna fråga tycks experterna vara oeniga och jag tar inte ställning till den.)

Intoleransen ser sig inte själv som intolerant. För att kunna upptäcka på vilket sätt motståndet mot skäktning är uttryck för en - omedveten - antisemitism måste vi vidga perspektivet. Motståndarna till skäktning borde rannsaka sig själva och fråga sig varför de inte är lika ivriga att förbjuda t ex jakt, smärtsamma fiskemetoder, försäljning av kosmetiska preparat som provats på djur, plågsamma djurförsök som inte tjänar något medicinskt syfte utan bara utförs i vetenskapens namn. (Man kan knappast undvika skadskjutning vid jakt, situationer där bytet dör betydligt långsammare än vid skäktning.)

För många judar är det viktigt att följa den flertusenåriga traditionen att äta mat som är kosher. I vår kultur anses det viktigt att vetenskapligt utröna hur mycket smärta en råtta tål. Finns det någonting som gör det senare viktigare än det förra, utom att det senare är viktigt för 'oss' och att det förra bara är viktigt för 'dem'?

Den oreflekterade intoleransen visar sig framför allt i oviljan att ställa frågorna ur dessa perspektiv. Judarnas fasthållande vid kosherreglerna framställdes i flera insändare i individualpsykologiska termer: som om det var fråga om att de 'inte kunde förmå sig' att ändra sina vanor osv, inte om en tradition som kräver respekt. Uttryckt i klartext: 'vi har ingenting emot judar, vi kan bara inte förstå varför de envisas med att hålla fast vid sin judendom.' Möjligen var det en sådan tankegång som förespeglade Karmela Liebkind.